

Informe EULP23 a Catalunya

La presentació de les dades de l'Enquesta d'usos lingüístics de la població 2023 a Catalunya ens permet fer tot un seguit de consideracions. S'entén que es tracta de dades declarades d'una elevada qualitat, en el marc d'una sèrie demoscòpica que es remunta a l'any 2003. Les dades en qüestió han estat tractades amb el rigor i l'expertesa exigibles per tal d'aportar informacions rellevants sobre la dinàmica sociolingüística de les llengües de l'ecosistema comunicatiu català. En aquesta primera aproximació als resultats de l'EULP23, s'hi defineixen tot un seguit de línies interpretatives, que en aprofundiments posteriors permetran obtenir una imatge més matisada d'allò que interessa de manera primordial, l'avaluació de la funcionalitat comunicativa de la llengua catalana.

Des d'una valoració general dels resultats en conjunt, es podria definir una situació ambivalent, amb llums i ombres, que fins i tot pot desconcertar els mateixos usuaris de la llengua. Sens dubte, la situació actual de la llengua catalana és d'una elevada complexitat i mereix anàlisis ponderades. Així, d'una banda, les dades han aportat informacions que es podrien catalogar com a negatives i, de l'altra, també han proveït de notícies positives. Una de les informacions més preocupants és la constatació del retrocés sostingut dels indicadors corresponents a la base demolingüística (llengua inicial i llengua d'identificació) i als usos de la llengua catalana (llengua habitual i àmbits d'ús). També s'han matisat algunes dinàmiques d'atracció anteriors (decalatge entre llengua inicial i d'identificació). En el vessant positiu, destaca la fortalesa de la transmissió lingüística intergeneracional, l'increment en nombres absoluts de coneixedors de la llengua i l'interès dels nous nadius per accedir a la llengua catalana. I encara, pendent d'una valoració més aprofundida, és destacable l'emergència de constructes bilingües, especialment en la identificació i els usos de la llengua.

El factor demogràfic ha estat determinant a l'hora d'interpretar els resultats. No es pot perdre de vista que l'estructura poblacional a Catalunya és el resultat d'una mobilitat, en determinants moments extrema. Les migracions, sobretot al tercer quart del segle xx i des del tombant del mil·lenni fins a l'actualitat, han alterat sensiblement el pes d'una població autòctona, essencialment catalanoparlant. Els anys 2022 i 2023, sense anar més lluny, el saldo migratori ha superat les xifres dels moments més àlgids de les darreres dues dècades. Així, l'estudi de la variable «lloc de naixement» constata una davallada dels nascuts a Catalunya (63 %) i dels nascuts a la resta de l'Estat (14,6 %), juntament amb un increment important dels nascuts a l'estranger (22,5 %), que ja constitueixen prop d'una quarta part de la població. A grans trets, actualment, dos dels vuit milions de residents a Catalunya han nascut a l'estranger. I el pes dels residents procedents de països hispanòfons és molt elevat.

Les dues darreres dècades (2003-2023) la població estrangera ha crescut un 184,14 % (1.150.000 persones). I a la franja d'edat d'entre 25 i 44 anys, el 40 % de la població ha nascut a l'estranger. Alhora, el creixement vegetatiu ha esdevingut negatiu, amb una taxa de natalitat d'1,1 fills per dona. Tot plegat ha contribuït a la pèrdua de pes del col·lectiu de persones nascudes a Catalunya.

Quant al coneixement de la llengua catalana, les dades indiquen que, tot i algunes davallades percentuals mínimes, els indicadors es mantenen elevats. Així un 93,4 % de la població de 15 o més anys declara entendre la llengua, un 80,4 % declara saber-la parlar, un 84 % declara

saber-la llegir i un 65,6 % declara saber-la escriure. Pel que fa a la competència oral, en xifres absolutes, s'acredita un guany de 267.600 persones. D'altra banda, quan les habilitats comunicatives es correlacionen amb la variable «lloc de naixement», emergeixen els col·lectius que requereixen més atenció a l'hora de facilitar-los l'aprenentatge de la llengua. Pel que fa a la competència oral activa, la meitat (49,5 %) dels nascuts a l'estranger declaren que no saben parlar el català (els nascuts a la resta de l'Estat, un 37 %). Les deficiències en la competència i les dificultats de trobar ocasions en què emprar el català a causa, molt sovint, de pautes d'ús desfavorables dels mateixos catalanoparlants, fan que només el 4,1 % de nascuts a l'estranger i un 9,9 % de nascuts a la resta de l'Estat en siguin parlants habituals. Per contra, els nascuts a Catalunya mostren uns indicadors competencials en català força elevats, tot i que inferiors als del castellà, però únicament la meitat té el català com a llengua d'identificació.

L'apartat de l'enquesta referit als usos lingüístics de la població ha proporcionat el titular, segons el qual els parlants habituals de català no arriben al terç de la població (32,6 %). El diferencial amb l'ús habitual del castellà és a 2023 de 13,9 punts (46,5 %). A 2018 era d'1,4 punts menys. D'altra banda, amb un descens paral·lel dels usos del castellà com a llengua habitual (-2,1 punts) respecte al 2018, allà on trobem una xifra que correlaciona amb l'increment de la identificació bilingüe (es passa d'un 6,8 % el 2018 a un 14,6 % el 2023) és en els 2 punts d'augment dels usos bilingües (es passa d'un 7,4 % el 2018 a un 9,4 % el 2023). En anàlisis posteriors caldrà esbrinar, però, fins a quin punt la identificació bilingüe afavoreix o perjudica l'ús de la llengua catalana.

Les dades de l'enquesta ens situen en un horitzó en què el gros dels individus gestionen un repertori lingüístic multilingüe, de manera especial els catalanoparlants. De fet, únicament 336.300 persones declaren parlar català sempre. En canvi, el col·lectiu que no l'usa mai és d'1.600.000 persones. Amb tot, els usos combinats de català i castellà —des de la mateixa consideració de parlant habitual com a parlant que empra *majoritàriament* una llengua—, conformen la majoria dels comportaments lingüístics a la societat catalana. El català, doncs, manté una presència secundària —amb intensitats diverses— en individus que no el tenen ni com a llengua d'identificació ni com a llengua habitual. Hom podria concloure, doncs, que el descens en l'ús del català es deriva de la davallada dels qui el tenien com a llengua habitual i es matisa des de l'activació d'usos contextuais més modestos però igualment importants a l'hora de definir el paisatge lingüístic actual.

Finalment, si ens centrem en les cohorts amb població més jove, ens adonem que l'ús del català no respon a les expectatives que genera l'elevat coneixement que acrediten. A partir de les dades aportades, s'observa que en totes les generacions l'ús habitual és superior a la proporció de parlants inicials (sigui com a llengua inicial exclusiva o compartida). Només en la generació més jove (15-29 anys) les proporcions de les dues variables són pràcticament idèntiques (tant amb el català com a llengua inicial exclusiva o compartida). Sens dubte, l'estudi dels comportaments comunicatius de la generació més jove ha de ser un dels objectius d'atenció prioritària.

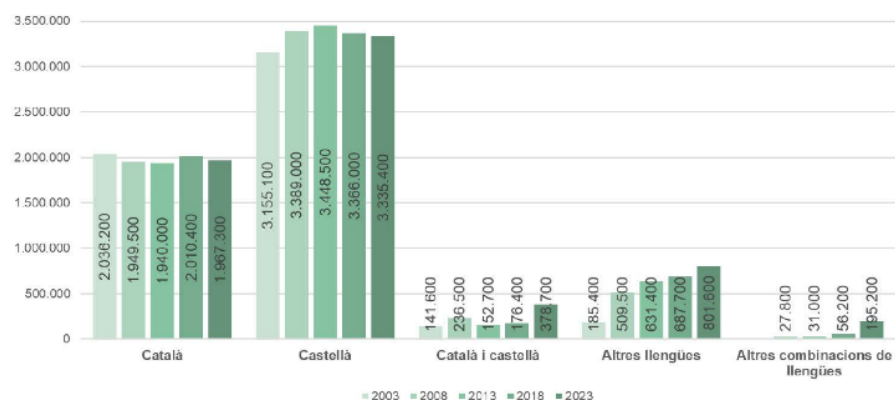
Tot seguit es destaquen les dades corresponents a les variables «llengua inicial», «llengua d'identificació» i «llengua habitual».

Llengua inicial

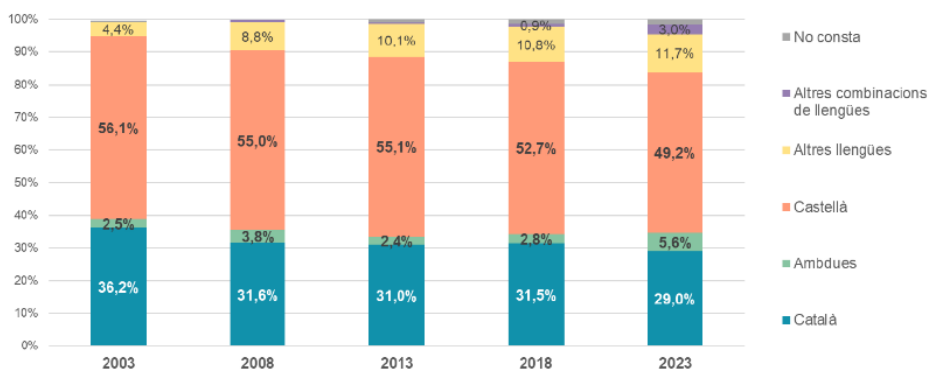
S'ha produït una reducció en nombres absoluts de parlants inicials de català. La reducció, encara que menor, també afecta el col·lectiu de parlants inicials de castellà. Paral·lelament, es constata un increment d'individus bilingües inicials català-castellà. En el cas de la llengua inicial aquest increment ja es va produir també l'any 2008, tot i que es va anar diluint.

Evulsió del nombre de persones $\geq 15a$ entre 2003 i 2023 segons llengua inicial

Quina llengua va parlar primer a casa quan era petit/a?



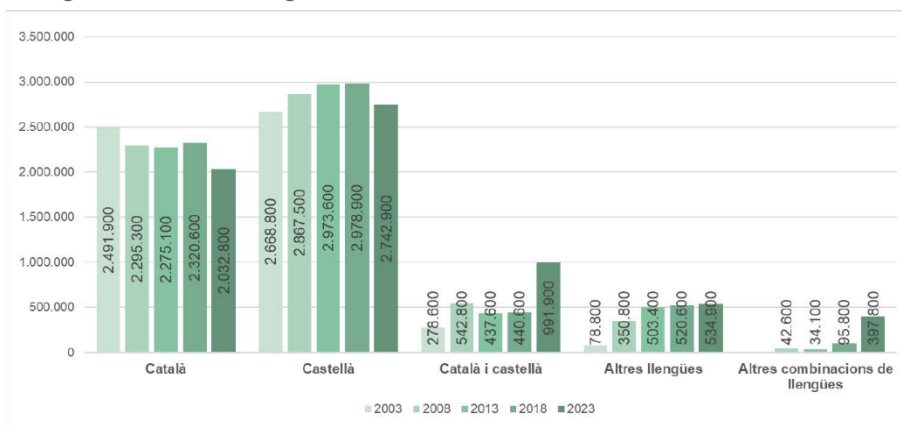
Evulsió del percentatge de la població $\geq 15a$ entre 2003 i 2023 segons la seva llengua inicial



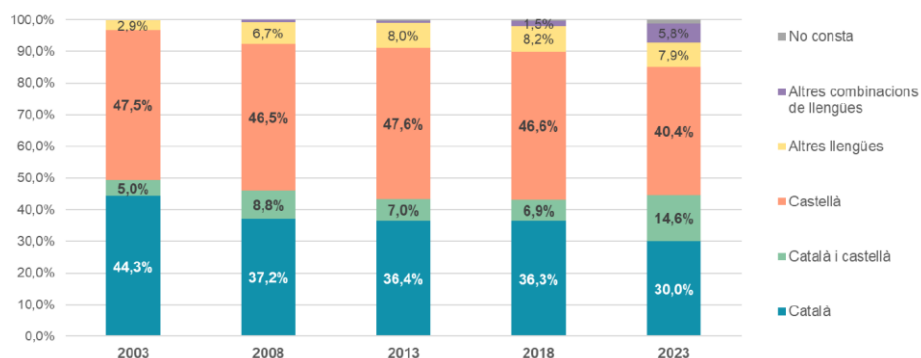
Llengua d'identificació

La caiguda de la llengua d'identificació exclusiva, percentual i en nombres absoluts, tant per al català com per al castellà, és destacada (pel que fa al català es perden 6,3 punts percentuals). En canvi, l'increment de la identificació compartida català-castellà, en termes absoluts i en xifres absolutes, també és remarcable (es passa d'un 6,9 % el 2018 a un 14,6 % el 2023, percentatge que arriba gairebé a mitjan 30 % d'identificació exclusiva).

Evolució entre 2003 i 2023 dels percentatges de parlants ≥15a segons la seva llengua d'identificació



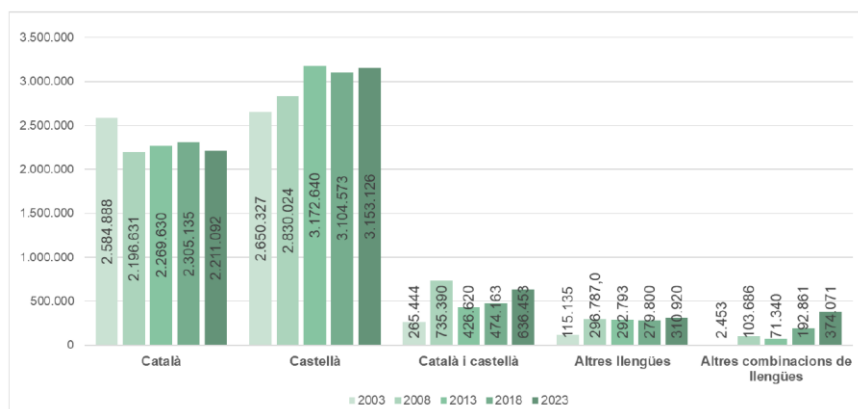
Evolució entre 2003 i 2023 dels percentatges de parlants ≥15a segons la seva llengua d'identificació



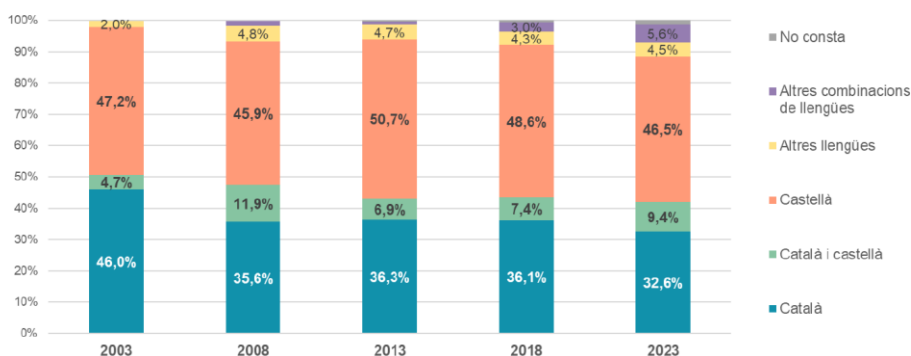
Llengua habitual

Quant a la llengua habitual, s'han perdut 3,5 punts percentuals (s'ha passat d'un 36,1 % el 2018 a un 32,6 % el 2023 i s'han perdut 94.043 persones). El castellà, en canvi, ha experimentat una davallada percentual, però un increment de parlants habituals en nombres absoluts. Els usos bilingües català-castellà també han tingut un increment percentual de 2 punts percentuals (s'ha passat d'un 7,4 % el 2018 a un 9,4 % el 2023 i s'han guanyat 162.290 persones). També s'han incrementat en 0,2 punts els usos d'altres llengües i en un 2,6 % les combinacions d'altres llengües.

Evolució dels percentatges de persones $\geq 15a$ entre 2003 i 2023 segons la seva llengua habitual. Percentatges.



Evolució dels percentatges de la població $\geq 15a$ entre 2003 i 2023 segons la seva llengua habitual. Percentatges.



A la llum del que s'acaba de dir, des de l'IEC, considerem que ens trobem en un moment preocupant per a l'esdevenidor de la llengua catalana. És fonamental, doncs, sumar tots els esforços necessaris per a revertir la dinàmica decreixent en què s'ha sumit el català en el seu ecosistema territorial i històric. Hi ha encara una base sòlida a partir de la qual poder treballar: una comunitat catalanoparlant que ha perdut pes, però que continua privilegiant l'ús i la transmissió del català en l'endogrup; i un col·lectiu al·lòcton que mostra interès per aprendre'l.

Cal reforçar, doncs, la capacitat d'atracció de la llengua, tot incorporant-la al repertori, i la identificació lingüística dels membres de l'exogrup. Això no serà possible sense el compromís inequívoc de l'Administració i del gros de la societat civil. Dels primers, s'espera una acció institucional a l'altura de les circumstàncies, que faciliti l'aprenentatge intensiu de la llengua als qui encara no la coneixen i que en millori les condicions d'ús, establint regulacions favorables a la presència de la llengua catalana en els diferents àmbits sociolaborals. El català, en definitiva, ha de formar part de les trajectòries socials ascendents dels membres del col·lectiu, un itinerari que, tot i el valor social que encara acredita la llengua catalana, sembla que les dues darreres dècades s'ha anat diluint.

El paper de la societat també ha de ser destacat. D'entrada, els catalanoparlants hem de ser capaços d'oferir contextos interpel·lants en llengua catalana als qui es troben en procés d'incorporar-la. I als no catalanoparlants se'ls ha de convidar a participar activament en la conformació d'una societat en què la llengua catalana esdevingui de manera efectiva la llengua de cohesió social.